

10 nejkrvavějších bitev v dějinách

Dějiny lidstva jsou zároveň dějinami válečných konfliktů. Jak nám historie výmluvně ukazuje, dlouhá období míru byla v minulosti spíše výjimkou než pravidlem

1. Bitva u Marathónu 490 př. n. l.

Kdo: Řekové (Athéňané) v počtu asi 11 000 proti Peršanům o síle 20 000–30 000 mužů

Vítěz: Řekové (drtivým způsobem)

Ztráty: Řekové pouze 192 mužů, Peršané asi 6400

Mocná Perská říše se pokusila využít drtivé početní převahy svých vojsk a podmanit si vojensky evropské Řecko. Král Dareios I. vypravil ohromnou armádu o síle několika set tisíc mužů.

Přes výraznou početní převahu Peršanů téměř v každém střetnutí této války však Řekové dokázali vítězit v rozhodujících bitvách. První fází střetnutí rozhodla v roce 490 př. n. l. bitva u Marathónu. Na úzké planině se zde střetla invazní vojska Peršanů, vedená veliteli Datisem a Artafemem, s armádou Athéňanů a menším kontingentem Platajců. Řeků byla oproti Peršanům jen asi polovina, byli však lépe vyzbrojeni a jejich bojová morálka výrazně předčila vojsko nepřítele. Zahájili bitvu rychlým výpadem. Aby dali perským lučištníkům co nejméně prostoru, překonali vzdálenost mezi oběma vojsky pokusem. Bitva probíhala zcela podle přání Řeků. Střed jejich formace byl sice Peršany zastaven a zatlačen, na křídlech však Peršané nápor nevydrželi. Peršané si uvědomili, že jsou obklíčováni a propadli panice.

Od té chvíle byla bitva spíše masakrem prchajících nebo zoufale se bránících elitních jednotek Peršanů.

Lepší výzbroj a bojové schopnosti řeckých vojáků dokázaly vynulovat výhodu početní převahy Peršanů, jak se ukázalo i o deset let později u Thermopyl. Porážka obrovské orientální říše malým uskupením městských států měla dalekosáhlý význam. Řecko si díky vítězství uchovalo svou svobodu a antickou formu demokracie, kterou jsme o tisíciletí později přejali v pozměněné podobě i my.

Dnes dokážeme mapovat historické bitvy do období nanejvýš 4300 let vzdáleného, neboť z dřívějších dob se žádné písemné záznamy nedochovaly. Právě v historické době těchto posledních několika tisíciletí však vznikla lidská civilizace v užším smyslu a člověk se stal nejuspěšnějším tvorem na této planetě.

Rozhodně se však nestal tvorem mírumilovným. Největší a nejkrvavější konflikty, jaké se kdy odehrály, spadají právě do nejmladšího období naší historie. Málokdo si dnes uvědomí, jak ohromný skok zaznamenal právě vývoj zbraní od pouhého meče k jaderné bombě během několika desítek lidských generací.

S tím souvisí i téměř logaritmickou řadou se zvyšující počet mrtvých ve válkách jednotlivých epoch. Lze to dobře demonstrovat i na

číselech. Ve 20. století již například umíralo ve velkých válečných konfliktech v jediném dni více vojáků, než kolik jich ještě v 18. století vůbec tvořilo pravidelnou armádu. Není tedy divu, že „nejkrvavější“ konflikty se odehrály právě v moderní éře.

Významné bitvy se však odehrávaly již ve starověku. Je prakticky nemožné vytvořit seznam, který by přesně seřadil válečné konflikty nebo dokonce jednotlivé bitvy podle stupně jejich „významnosti“. Přesto se na několika výjimečných bitvách s dalekosáhlým dopadem pro budoucí historii shoduje většina historiků i odborníků na dějiny vojenství. Bitvy, které jsou zde v chronologickém pořadí popsány, patří rozhodně k těm přelomovým, i když každá trochu jiným způsobem. ■

Mgr. Vladimír Socha

2. Bitva v Teutoburském lese 9 n. l.

Kdo: Tři římské legie a pomocné sbory (asi 20 000–25 000) proti spojeným germánským kmenům (početní síla neznámá)

Vítěz: Germáni (drtivým způsobem)

Ztráty: Římané přes 20 000, germánské neznámé

Bitva v Teutoburském lese byla střetnutím mezi třemi římskými legiemi, vedenými Publiem Quinctiliem Varem a mezi germánskými kmeny, vedenými vůdcem Cherusků Arminiem. Nešlo však o regulérní konflikt dvou uspořádaných armád. Římané byli vinou důvěřivosti velitele Vara vlákáni do pastí Arminiem, který byl až dosud římským spojencem a Varovým pomocníkem.

Arminius věděl, že Germáni nedokážou vzdorovat římským legiím v otevřeném boji. Proto inicioval menší povstání v odlehlejších částech provincie a doporučil jejímu správci vytáhnout s legiemi a povstání potlačit.

Varus opravdu vyvedl tři legie a vydal se s nimi napříč provincií. Když rozptýlená armáda procházela špatně schůdným terémem Teutoburského lesa, zaútočily spojené síly

několika germánských kmenů. Římané se dlouho bránili a odráželi stále zuřivější útoky nepřítele, brzy však bylo jasné, že Arminiova lest měla dokonalý efekt. Boj v hustém lese a deštěm promáčené půdě nedovolil Římanům využít nic ze své úspěšné bojové taktiky.

Bitva byla významná především svým strategickým dopadem na další expanzi římského impéria. Císař Augustus byl zprávou o této vojenské katastrofě zdrcen a také z jeho popudu byla hranicí mezi Germánií a Římskou říší stanovena řeka Rýn.

3. Bitva na Katalaunských polích

451

Kdo: Západořímská říše (asi 30 000–50 000) proti Hunům a jejich vazalům (zhruba stejný počet)

Vítěz: Nikdo rozhodujícím způsobem

Ztráty: Obrovské na obou stranách, ale přesná čísla nejsou známa

Bitva velkého rozsahu, která na sklonku antiky zřejmě rozhodovala o dalším osudu Evropy. Na jedné straně stálo vojsko hunského vůdce Attily, výrazně posílené germánskými kmeny (Ostrogóti, Herulové, Skirové, Gepidové ad.). Na straně druhé se k obraně chystalo spojené vojsko Západořímské říše, složené z Římanů, Vizigótů, Alanů a Franků. Ty vedl římský vojévůdce Flavius Aetius.

Bitva trvala téměř celý den a měla charakter mnoha jednotlivých střetů na rozsáhlé ploše. Byla velmi tvrdá a krvavá, o čemž svědčí také fakt, že byl během ní zabit vizigótský král Theodorich I. Díky obratné Aetiově taktice, která způsobila Hunům obrovské ztráty (lehce zraněn byl i sám Attila), byla bitva strategickým vítězstvím Římanů. Hunové byli odrazeni a zastaveni ve svém drtivém tažení na západ.

Attila se přesto již o rok později vrátil a drancoval sever Itálie. Před větší pohromou Řím zachránila jeho smrt v roce 453 n. l. Bitva na Katalaunských polích byla zároveň posledním vojenským vzepětím západní části Římské říše, jejíž sláva v té době již patřila minulosti.

4. Bitva u Poitiers

732

Kdo: Frankové (asi 20 000–30 000) proti ummajovskému chalífátu (možná až 80 000)

Vítěz: Rozhodné vítězství Franků

Ztráty: Frankové kolem 1500, Arabové možná až 10 000

Jedna z nejdůležitějších bitev raného středověku se odehrála v říjnu roku 732 poblíž Tours a Poitiers na území dnešní Francie. Střetlo se zde vojsko germánských Franků, vedené Karlem Martelem, a arabská armáda emíra Abd ar-Rahmána. Arabové postupovali z Pyrenejského poloostrova stále více na východ a snažili se rozšířit svůj vliv dále po západní Evropě. Bitva začala šarvátkami mezi oběma armádami, které se navzájem zkoumaly.

Potom Abd ar-Rahmán vyslal své jezdce, aby zaútočili na těsně semknutou masu francouzských pěšáků. Arabové vrhali na nepřátele oštěpy, Frankové však odpověděli svou zbraní franciscou (vrhací sekerka) a Arabové se rozprchli. Poté zaútočili znovu, ale Frankové nastavili koním hustou hradbu kopí. Arabové se pokoušeli o průlom ještě několikrát, ale nedokázali proniknout řadami nepřátel. Silní germánské bojovníci stáli pevně na svých místech. Následující den se Frankové seřadili do boje, ale po muslimech již nebylo ani vidu ani slechu, jejich tábor byl opuštěn.

Dodnes se historikové ptou o to, zda bitva u Poitiers byla skutečným střetnutím, nebo jen likvidací průzkumných oddílů arabského vojska. Jisté však je, že šlo o konec arabské expanze z Pyrenejského poloostrova do nitra Evropy.

5. Konec španělské Armady 1588

1588

Kdo: Anglické námořnictvo proti španělskému

Vítěz: Strategickým vítězstvím Angličané (a holandské spojenci)

Ztráty: Anglie 50–100, Španělsko 15 000–20 000

V polovině 16. století bylo Španělsko na vrcholu moci, a to především díky dodávkám surovin a drahých kovů z kolonií Nového světa. Španělským Habsburkům však od počátku vlády královny Alžběty I. (1558) výrazně překážela Anglie, která byla teprve počínající námořní velmocí, Španělsku však již silně konkurovala a záměrně škodila. Filip II. Španělský proto

nechal postavit mohutnou flotilu, zvanou Armada, pro vojenskou invazi do Anglie. Armada představovala zhruba 130 lodí různého druhu, vyzbrojených 2500 kusy děl. Posádku tvořilo asi 8 000 námořníků a kolem 18 000 vojáků. Vyplula pod vedením vévody de Medina-Sidonia z Lisabonu 28. května roku 1588, načež zamířila do kanálu La Manche, kde se měla podle plánu spojit s armádou vévody Parmského, tehdy velitele španělských vojsk v Nizozemí. Následně se pak mělo celé vojsko vylodit v Anglii. To se však nikdy nestalo. Po bitvě u Gravelines, kdy Angličané španělské loďstvo drtivě porazili, byl zbytek španělské flotily zahnán na sever a při návratu kolem břehů Skotska a Irsku dokonaly přírodní živly. Do Španělska se vrátil pouze zlomek původní flotily: 64 lodí a zhruba 10 000 k smrti vysílených mužů.

Rok 1588 byl vlastně počátkem námořní a pozdější koloniální slávy Anglie, a zároveň také počátkem úpadku Španělského království.

6. Bitva u Poltavy

1709

Kdo: Švédové (celkem 24 000) proti Rusům (49 000)

Vítěz: Rozhodné ruské vítězství

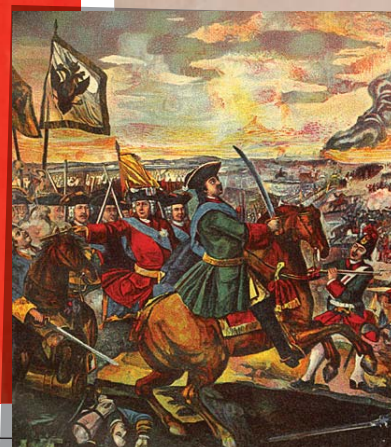
Ztráty: Rusové 1345 mrtvých, Švédové 6600 mrtvých

Bitva u Poltavy (dnes na území Ukrajiny) je nejdůležitější bitvou tzv. Severní války. Střetlo se zde ruské vojsko vedené carem Petrem I. Velikým a Švédské vojsko, kterému velel Carl Gustaf Rehnskiöld. Švédsko patřilo již od dob Třicetileté války k nejmocnějším evropským státům a v Severní válce šlo takřka od vítězství k vítězství. V roce 1708 vpadl švédský král Karel XII. do Ruska a postupoval spolu s ukrajinským hejtnanem Ivanem Mazepou a jeho kozáky. Dosáhl některých vítězství, hlavní rozhodnutí se však mělo odehrát u Poltavy, kterou Švédové oblehli v červnu roku 1709.

Rusové, kteří se již poučili z předchozích bitev, vybudovali severně od města opevněný tábor a vyčkávali. Švédové pak naplánovali útok a hrdinně postupovali proti přesile v nevýhodném postavení. Dokázali za cenu velkých ztrát obsadit některé pevnůstky, ale

výsledek bitvy byl již nakloněn na stranu Rusů. Zbytky švédské armády byly zahnány na břeh Dněpru, kde Švédové 10. července kapitulovali.

Bitva u Poltavy znamenala nejen přelom v celé Severní válce, ale také změnu v postavení evropských velmocí. Zatímco Švédsko nyní čekal pozvolný úpadek, bylo od této chvíle nutno počítat s novou východní velmocí – Ruskem.

7. Bitva u Waterloo 1815

Kdo: Napoleon (72 000) proti spojenecké koalici (50 000 Prusů, 68 000 Angličanů a jejich spojenců)

Vítěz: Spojenecká koalice

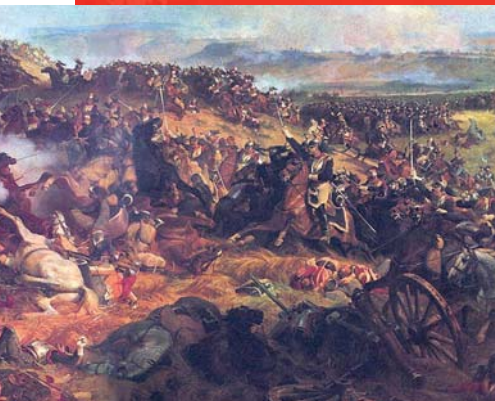
Ztráty: Napoleon 25 000 padlých, 7000 zajatých a 15 000 nezhvěstných; spojenci 22 000 mrtvých nebo zraněných

Bitva u Waterloo (dnešní Belgie) byla poslední a rozhodující bitvou napoleonských válek. Sřetla se zde francouzská a spojenecká

(britsko-nizozemsko-pruská) vojska. Bitvě předcházely události související s Napoleonom – vým utěkem z ostrova Elba a jeho stodenním císařstvím. Napoleon obnovil své vojsko a vydal se ve vstříc nově zformované koalici nepřátel.

15. června překročil hranice Belgie a vydal se na Brusel. Již o den později zaznamenal velký úspěch, když porazil izolované pruské vojsko a vyslal maršála Grouchyho, aby zabránil spojení Prusů s britskými jednotkami pod velením vévody z Wellingtonu. K rozhodující bitvě pak došlo 18. června 1815. Přes sérii statečných ofenzív se Napoleonovi nepodařilo prorazit. Do boje se zapojili také Prusové, které Grouchy nedokázal zadržet. I přes nasazení své osobní gardy do boje již Napoleon nemohl zvrátit výsledek bitvy. Vrátil se do Paříže a po neúspěšném vystoupení v parlamentu abdikoval. Dožil v internaci na ostrově Svaté Heleny.

Porážka u Waterloo měla za následek konec jedné epochy a s ní spojeného velikána tohoto období. Zároveň zaniklo první francouzské císařství a Evropa se ještě na několik desetiletí vrátila ke „starému pořádku“.

9. Bitva na Marň 1914

Kdo: Spojenci (Francie a Velká Británie v počtu 1 071 000) proti Německému císařství (1 485 000)

Vítěz: Rozhodné strategické vítězství spojenců

Ztráty: Spojenci asi 263 000 (z toho 250 000 Francie); Německo zhruba 250 000

První světová válka byla konfliktem dosud nevídaných rozměrů. Lidstvo vstoupilo do vědeckotechnického období své historie a spolu s tím stoupala také účinnost používaných zbraní. V kombinaci s mobilizací mnohem většího počtu vojáků než v dřívějších dobách tak enormním způsobem stoupl počet mrtvých a raněných.

Některé bitvy obou světových válek jsou toho smutným a zjevným příkladem. Mezi nejvýznamnější bitvy 1. světové války patří první bitva na Marň, která se odehrála mezi 5. a 12. zářím roku 1914. Představovala klíčovou

bitvu počáteční fáze první světové války v rámci západní fronty. Během několika dní zde dokázaly spojené francouzsko-britské síly zastavit postup německých vojsk, směřujících na Paříž. Po krvavé protiofenzívě byli dokonce Němci přinuceni k částečnému ústupu o 65 km k řece Aisne. Bitvy se zúčastnilo na obou stranách více než 2 miliony mužů, z toho přes 500 000 jich padlo. Přes jisté neshody mezi francouzským a britským vrchním velením a veliké ztráty byl pro spojence výsledek bitvy malým zázrakem.

Bezprostředním následkem bylo zhroucení německé počáteční ofenzívy, uspořádané podle upraveného Schlieffenova plánu, a především konec všem německým nadějím na rychlé ukončení konfliktu na západní frontě.

8. Bitva u Hradce Králové 1866

1866

Kdo: Pruská armáda (221 000 mužů) proti rakouské armádě (celkem 206 000 mužů)

Vítěz: Rozhodné pruské vítězství

Ztráty: Prusové 1900 padlých, 6800 zraněných; Rakusané 5735 padlých, 8440 zajatých, 7925 nezhvěstných

Bitva u Hradce Králové byla jednou z největších bitev celého 19. století. Stala se rozhodujícím střetnutím v rámci Prusko-rakouské války. Prusko získalo po nástupu „železného kancléře“ Otty von Bismarcka výrazný vliv v německy mluvících zemích a k tomu touhu po další expanzi. Nejdříve svévolně obsadilo Holštýnské vévodství, a poté dokonce dalo podnět k vyloučení Rakouska z Německého spolku.

Samotná bitva začala nad ránem 3. července. Rakouské vojsko pod

velením generála Ludvíka von Benedeka mělo mírnou převahu pouze v úvodní, dělostřelecké fázi bitvy. Po nástupu pruské pěchoty, která používala rychleji nabíjené pušky zadovky, se převaha trvale přiklonila na stranu Pruska. Bitvu však nakonec rozhodl až příchod 2. pruské armády korunního prince Fridricha Viléma na bojiště. Rakousko ve dvouhodinové boji o vrch Chlum zcela ztratilo iniciativu a okolo třetí hodiny byl strategický bod již obsazen Pruskem. Severní rakouské armádě hrozilo obklíčení a úplné zničení; proto zahájila ústup na Moravu. Rakousko bylo definitivně poraženo.

Prusko o čtyři roky později zvítězilo i nad Francouzským císařstvím a jako sjednocené Německo se pak stalo nejsilnějším a nejmilitantnějším státem v Evropě.

10. Stalingrad 1942–43

1942–43

Kdo: Nacistická Třetí říše a její spojenci (až 1 011 000 mužů, 10 250 děl, 675 tanků, 402 funkčních letadel) proti Sovětskému svazu (1 103 000 mužů, 15 501 děl, 1463 tanků, 1115 letadel)

Vítěz: Rozhodné sovětské vítězství

Ztráty: Třetí říše kolem 150 000 padlých nebo zraněných a 91 000 zajatých; Sovětský svaz 700 000–800 000 mužů, 40 000–50 000 civilistů

Stalingradská bitva patří mezi nejvýznamnější i nejtragičtější bitvy druhé světové války. Společně s Bitvou o Moskvu z roku 1941 a Bitvou u Kurska (1943) patří k rozhodujícím střetnutím sovětských a německých vojsk na východní frontě. Bitva byla vedena o město Stalingrad (dnešní Volgograd), strategicky klíčovou aglomeraci na dolním toku řeky Volhy. Hitler plánoval město dobýt za cenu jakýchkoliv ztrát především z propa-

gandistických důvodů (město neslo název jeho hlavního nepřítele).

Rudá armáda postupně dobyla těžkého, ale rozhodného vítězství, když nejprve obklíčila a posléze také zcela zničila německou 6. armádu pod velením polního maršála Friedricha Pauluse. Německé branné síly zde utrpěly významné materiální i lidské ztráty, které byly také příčinou ústupu německých vojsk z některých dobytých oblastí, a celkově vedly k výraznému oslabení Němců na východní frontě. Během bitvy zemřely i desítky tisíc civilních osob a město, ve kterém se sváděly boje o každý blok domů, bylo prakticky změněno v ruiny. Bitva však byla jedním z rozhodných obrátů na východní frontě i v celé válce. Sovětský svaz se začal z trosk a sutin spálené země vynořovat jako budoucí supervelmoc.

Šílenec na římském trůnu

Dochované zprávy je líčí jako odpuzující lidské bestie, nemilosrdně vraždící jen pro svou poněkud úchylnou zábavu. Pro mnoho lidí však představují nejzajímavější aspekt dějin antického Říma právě kontroverzní postavy zvrhlých či přímo šílených císařů

Historické prameny jim skutečně přičly mimořádně nechvalné vlastnosti – ať již to byly megalomanské sklony, okázalá záliba v mučení a vraždění nebo permanentní provozování nevázaných sexuálních orgií. Takové zprávy však musíme přijímat opatrně a kriticky. Je zcela jisté, že postava

panovníka nejmocnější říše své doby jitřila fantazii mnoha soudobých klevetníků a lákala k vytváření různých smyšlených pomluv a nepravdivých historek.

Dnes již legendární „záporné“ postavy jako byl císař Nero a jeho strýc Caligula působí spíše jako ztělesněné vzory krutých

a nemorálních panovníků, na kterých se často demonstruje zhoubný vliv přílišného opojení mocí. Nejsou však šílení římských císařů spíše obětí intrik a lživé propagandy? Není nakonec jejich interpretace očima moderního člověka chybná?

Gaius Caligula (12–41 n. l., vládl 37–41 n. l.)

Busta mladého Caliguly
v Louvru

Výraz Caligula znamená vlastně „botička“. Tak malého Gaia oslovovali v dětství vojáci při jeho pobytu s otcem, vojevůdcem Germanikem, ve vojenských táborech. V podstatě všechny antické záznamy se shodují v tom, že Gaius Caligula trpěl příznaky šílenství, sadistické krutosti, megalomanie a extravagance. Přestože vládl pouhé čtyři roky, patří dnes k nejznámějším císařům. Je obecně vnímán jako krutý despota s neobvyklou vášní pro sadistickou „zábavu“. Velmi rychle se prý dokázal takřka z ničeho nic rozčítit až k vražedné nepřičetnosti. Často prý odsuzoval z nejmaličernějších příčin urozené Římany k trestu smrti, a můžeme-li v tomto věřit pramenům, podílel se někdy osobně na jejich mučení.

Přestože ani Caligulův předchůdce na císařském trůně Tiberius (42 př. n. l. – 37 n. l., vládl 14–37 n. l.) nepatřil právě

mezi vzor ctností, jeho následník ho v tomto směru výrazně překonal. Samotný Tiberius měl údajně na jeho adresu poznamenat: „Vychovávám světu hada“ nebo „Nebylo lepšího služebníka a horšího pána, než je Caligula“. Je dokonce pravděpodobné, že

Tiberiovu smrt nedočkávatý Caligula poněkud uspišil, nebo ji alespoň vlastním přičiněním nijak neoddaloval. Vraždu možná spáchal dřívější Tiberiův, nyní však již Caligulův, osobní strážce Macro. Již počátek vlády mladého císaře tedy nejspíš pošpinila krev.

Počáteční obliba

Na druhou stranu je třeba podotknout, že ani Caligula neměl lehký život v přítomnosti podezřívavého a psychicky nemocného Tiberia. Je-li pravdou to, co později sám rád rozšiřoval, musel se před ním hodně přetvařovat, aby si vůbec zachránil život. Caligulova vláda byla navzdory tomu zpočátku velmi mírná a úspěšná. Caligulovi to v rozporu s dnešní představou usnadnila velká obliba mezi většinou Římanů. Ta byla zčásti dána také jeho původem, neboť otec Germanikus byl obdivovaným a váženým vojevůdcem. Již v této době představovala významný politický činitel armáda. Caligula byl přítom mezi vojáky oblíben již od svého dětství, což mu cestu k trůnu velmi usnadnilo. Svoji moc si poté hleděl rychle pojistit. Mimořádné odměny věnoval pretoriánské gardě, okázale zničil dokumenty o proviněních občanů za éry Tiberia a prohlásil, že rozsudky smrti jsou velkomyslně prominuty. Povolal zpět z exilu vyhnance a dokonce pomáhal těm, kteří byli poškozeni daňovým systémem předchozího císaře. Caligula byl navíc vzdáleným příbuzným samotného Augusta, takže byl spřízněn i s božským Juliem Caesarem.

Římané si přitom potrpěli na slavný původ a busty slavných předků.

Když se Caligula stal císařem, postaral se ihned o velkolepou senzaci. Jen málokterí tehdy již začínali tušit nejasné kontury jeho počínajícího šílenství a megalomanie. Nařídil postavit dočasný pontonový most na lodích, který překlenul dvě míle z letoviska Baiae k sousedícímu přístavu Puteoli. Poté ho obřadně přejel sám na koni, přičemž si navlékl brnění samotného Alexandra Velikého. Podle tradované historiky tak chtěl dokázat nepravdivost dávné předpovědi astrologa, že „nemá o moc víc šancí stát se císařem, než přejet na koni Baiaeský záliv.“

Po tomto slibném začátku jeho panovnícké kariéry v říjnu roku 37 n. l. však vážně onemocněl a řečeno slovy historika, „povstal jako nestvůra plná chťice a ďábelské krutosti.“

Zhoubná nemoc

Dosud není známo, jaké onemocnění ve skutečnosti císař prodělal (viz Caligulova neznámá

Caligulova neznámá nemoc

Ani dnes nevíme přesně, jaká nemoc byla příčinou Caligulova úpadku. Některé zdroje uvádějí, že císař zřejmě prodělal encefalitidu. Tak by alespoň bylo možné interpretovat starověké zdroje, jakými jsou například Suetonius nebo Cassius Dio, kteří napsali, že Caligula prodělal „mozkovou horečku“. Dle jiných odhadů mělo jít pouze o nervový kolaps, způsobený tím, že Caligula nebyl zvyklý na stálou a neodbytnou pozornost.

Trup jedné ze dvou obřích lodí (plovoucích paláců) které si nechal Caligula postavit; jezero Nemi

nemoc). Jisté však je, že po uzdravení již nebyl stejným člověkem, neboť jeho psychika se přímo diametrálně změnila. Pokud jeví před touto událostí příznaky sadismu a megalomanie, pak po nemoci již propuklo jeho šílenství naplno. O oblíbenosti tohoto panovníka svědčí i reakce prostých Římanů. Ti údajně obětovali tisíce zvířat za jeho spásu a modlili se, aby se jejich milovaný císař uzdravil. Někteří urození patricijové ze stejného důvodu dokonce slíbili účast v gladiátorských zápasech (a byli velmi

již v pokročilé fázi své psychické choroby rozhodl, že ze svého milovaného hřebce Incitata udělá římského senátora. Nevíme, zda něco takového opravdu přinesl. Pokud však ano, mohlo jít o pouhý politicky zabarvený výrok, kterým vyjádřil nespokojenost nad prací a schopnostmi senátorů. Jinými slovy vlastně podotkl, že jeho kůň je kvalifikovaný pro práci stejně dobře, jako leckterý senátor či úředník. Jiné pikantní historky jsou již závažnější. Patří k nim vyprávění o neskrývaném incestu s jeho

Římský sestercius z roku 38 n. l. s podobiznou Caliguly na líci. Na zadní straně jsou znázorněny jeho tři sestry, se kterými údajně udržoval incestní vztah

Caligula povstal jako nestvůra plná chtíče a d'ábelské krutosti

nemile překvapení, když je pak zákeřně škodolibý císař nutil slib dodržet). Caligula se uzdravil, ale jeho povaha i styl vládnutí se prudce změnil. Již krátce po svém zotavení nechal například zavraždit Tiberia Gemella, se kterým měl podle Tiberiovy závěti sdílet trůn, a nepřežil ani vlastní tchán Silanus.

Jaká byla tedy pravda ve věci Caligulova šílenství? Dnes napanuje v této otázce shoda a někteří badatelé se domnívají, že jako v mnoha jiných případech, i zde je císař částečnou obětí klevet, provozovaných na fóru. Je nicméně jisté, že i přes příliš bujnou fantazii některých soudobých autorů Caligula zcela normálním člověkem být nemohl. Byl velmi arogantní, vůči utrpění jiných lhostejný a často až sadisticky krutý. Na druhou stranu však zřejmě nebyl šílený. Naopak mohl být dokonce vysoce inteligentní, což naznačují i některé jiné zdroje. Ostatně, nejsou genialita a šílenství blízce příbuzné?

Kůň senátorem

Mezi nejznámějšími příběhy figuruje zvláště jeden často citovaný. Císař se

vlastními sestrami, a především pak Drusillou, ke které ho zřejmě pojilo silné citové pouto. Tato tradovaná zpráva může být do značné míry pravdivá, neboť císaři byly bezpochyby vlastní některé sexuální deviace. Svědčí o tom také historka o luxusním nevěstinci, plném patricijských dam, který založil Caligula přímo v paláci. V souvislosti s tím byla legendární také jeho neukojitelná touha právě po urozených Římankách, které často i v přítomnosti jejich manželů během večerů a banketů bez skrupulí znásilňoval.

Válečná výprava do Británie, kterou chtěl napodobit vojenskou slávu svého otce, skončila údajně tím, že vojáci sbírali mušle na pobřeží a „trestali“ boha moře Neptuna šleháním vody. I v tomto případě se zřejmě jedná o špatnou nebo záměrně pokřivenou interpretaci skutečnosti. Pokud by něco podobného císař během tažení opravdu nařídil, balancoval by zřejmě na nebezpečném okraji vojenské vzpoury. Pravdivá se však zdají být četná svědectví o Caligulově snaze nechat se oficiálně prohlásit za boha. V pokročilém stadiu své duševní choroby totiž často mluvil s domnělými bohy ve svatyních a vyhrožoval jejich vystaveným sochám.

Jupitera (nejmocnějšího boha římského panteonu) považoval za sobě rovného, nebo dokonce za svého božského bratra.

Spiknutí proti krutosti

Caligula vládl přesně tři roky, deset měsíců a osm dní. Ke konci života již ztratil oporu téměř všech dřívějších příznivců. Byl nevyzpytatelný a potenciálně nebezpečný každému ve svém okolí. Tak dlouho nechával vraždit kvůli sebemenšímu podezření ze spiknutí, až bylo konečně 24. ledna roku 41 skutečně provedeno pretoriánskou gardou. Stalo se tak v jedné z mála chvil, na kterou spiklenci čekali, totiž v momentu, kdy nebyl obklopen svou hroznou germánskou stráží. Když krácel Caligula sám jakousi podzemní chodbou, zaútočili vojáci vedení Cassiem Chaereou, velitelem pretoriánů, jenž znal Caligulu od jeho dětství. Svoji roli zde sehrála také nenávist, kterou k císaři on i jeho pomocníci cítili vzhledem k mnoha urázkám a ponižením, které jim císař lehkomyšlně uštědřil. Po krátkém chaotickém období byl zčásti náhodou zvolen císařem Caligulův „dvorní šašek“ a zároveň strýc Claudius. Tak skončila světská sláva tohoto mladého panovníka, jemuž bylo v době smrti pouhých 28 let. ■

Slovníček

Pretoriánská garda

Elite vojenská jednotka, tvořící osobní stráž císaře. V pozdějších obdobích císařství získali velkou moc a vliv; začali dokonce sami dosazovat a svrhávat císaře podle svých zájmů. Caligulu jeho pretoriáni nakonec zavraždili, Nerona ke konci vlády opustili.

Prokonzul

Prestížní římský politický titul. V období republiky šlo o konzula, kterému senát prodloužil úřední moc. V období principátu (raného císařství) byl tímto titulem označován správce některé ze senátních provincií. Ty si konzulové vybírali předem a následně ji jako místodržitelé spravovali většinou jeden až dva roky.

Nero

(37–68 n. l., vládl 54–68 n. l.)

Co se týče otcovského odkazu, byl Nero protikladem svého strýce Caliguly. Jeho otec Gnaeus Domitius Ahenobarbus byl podle antických pramenů opovržením hodným člověkem, který se rád brutálně rval a měl také spoustu jiných charakterových vad. Neronova matka Agrippina byla mladší sestrou Caliguly a vnučkou prvního císaře Augusta, ani ona však nebyla žádným vzorem ctnosti. Podle oficiální verze se dostal její syn k moci pouze díky tomu, že nechala zavraždit svého manžela, císaře Claudia (když ho již předtím přiměla k adopci mladého Nerona). Společně oběma mladým

panovníkům však bylo nelehké dětství, strávené v obavách o život svůj i svých blízkých.

Agrippina totiž upadla roku 39 n. l. u Caliguly v nemilost a musela odejít do vyhnanství. Po zavraždění císaře se však stal jeho nástupcem Claudius, který Agrippině ochotně umožnil návrat z vyhnanství. Jak se později ukázalo, nezůstalo pouze u tohoto jediného náznamu přízně (byli ostatně blízci příbuzní). Po smrti prostopášné Claudiovy manželky Messaliny se stárnoucí císař oženil právě s Agrippinou, která již v té době rozvíjela širokou síť intrik. O rok později adoptoval císař na její naléhání Nerona. Tím se však Claudius dopustil velké chyby, které později velmi litoval. Nero byl starší a oblíbenější než

jeho nevlastní bratr Britannicus, a stal se postupně preferovaným dědicem trůnu.

Pod vlivem matky

V pouhých čtrnácti letech byl pak Nero předčasně prohlášen za dospělého a dokonce jmenován čestným titulem prokonzula. O dva roky později byl „oženěn“ s nevlastní sestrou Claudií Octavií, kterou však zřejmě nikdy nemiňoval a později ji dokonce nechal zavraždit. Již v této době začal Nero projevoval poměrně

Malíř John Williams Waterhouse nakreslil roku 1878 obraz Neronova lítosti, na němž ztvárnil císaře s výčitkami svědomí nad smrtí své matky Agrippiny, kterou nechal zavraždit

Caligula a Nero

12 n. l.

Caligula přichází na svět v Antiu

19

umírá Caligulův otec, slavný vojevůdce Germanicus

31

Caligula odjíždí na Capri ke stámoucímu císaři Tiberiovi

33

Tiberius jmenuje Caligulu kvestorem

35

Caligula je prohlášen dědicem trůnu spolu s Tiberiovým synem Tiberiem Gemellem

37

březen – Tiberius umírá, Caligula je 28. března senátem prohlášen za císaře

říjen – Caligula vážně onemocní, po fyzickém uzdravení propuká naplno jeho duševní choroba

prosinec – Caligulův synovec a budoucí císař Lucius Domitius Ahenobarbus (Nero) přichází na svět v Antiu

40

Caligula podniká vojenské tažení do Británie, skončí však fraškou a podlomí ještě více jeho autoritu

41

Caligula je zavražděn důstojníky své pretoriánské gardy, vedenými Cassiem Chaereou.

54

po otrávení císaře Claudia se díky své matce Agrippině stává císařem mladý Nero; také počátek jeho vlády je velmi úspěšný

59

Nero dává rozkaz k zavraždění své příliš ambiciózní matky

62–65

kvůli upevnění své moci a ze strachu před spiknutím nařizuje Nero četné popravy a čistky; vrcholí Pisonovým spiknutím

64

velký požár v Římě, z jehož vzniku byl obviňován i Nero, zřejmě však neprávem

67–68

Vindikovo povstání a vzestup budoucího několikaměsíčního císaře Galby

68

Nero prohlášený senátem za nepřítele Říma provádí asistovanou sebevraždu

výraznou lehkomyšlnost a sklony k nestříd-
mému životu. Je pravděpodobné, že Claudius
na sklonku života prohlédl a začala ho mrzet
Neronova adopce i druhořadá role, do které
odsunul svého biologického syna Britannica.
Agrippina vše citlivě vnímala a rozhodla se
dále neodkládat zamýšlenou vraždu. 13. října
roku 54 n. l. byl Claudius na její popud pravdě-
podobně otráven při jedné večeři. Nero byl bez
zjevných protestů prohlášen císařem ve svých
16 letech, čímž se stal nejmladším císařem
v dosavadní římské historii. V této době byl
ještě pod silným matčiny vlivem.

Dvě okolnosti počátku vlády byly společné
Neronovi i Caligulovi. První spočívala v tom,
že Nero se také potřeboval zbavit soupeře –
spoluvládcem, kterým byl podle závěti Claudiův
vlastní syn Britannicus. Není těžké domyslet si,
proč již v únoru roku 55 n. l., krátce před ofici-
álním dosažením dospělosti, umírá. Také Nero
byl zpočátku nesmírně oblíben a prezentoval
se jako obnovitel klidu a pořádku, zastánce
nižších tříd a spravedlivý vládce. Pravdou je,
že Nero na rozdíl od Caliguly dlouhých pět let
vládl dobře a rozumně, což je většinou přisu-
zováno vlivu filozofa Seneky. Období této části
jeho vlády tak kupodivu patřilo mezi nejlepší
a nejklidnější v dějinách Říma.

Požár Říma

Nero určitě nebyl šilencem v pravém slova
smyslu. Na rozdíl od svého strýce nikdy neu-
trpěl zdravotní újmu, která by trvale poškodila
jeho psychiku. Mezi jeho slabosti však patřil
přílišný sexuální apetit, nevázanost v orgiích
všeho druhu a chorobná touha po uznání

Nebezpečný „umělec“

Nero zbožňoval umění a často dokonce
sám vystupoval na veřejnosti jako herec,
tanečník, hráč na lyru nebo recitátor. Skládal
také básně a hrál občas i pro soukromé
publikum. Soutěžil také ve veřejných kláních
s jinými umělci a díky své moci a úplatkům
prakticky neprohrával. Konzervativními kruhy
mu však byla tato činnost vyčítána jako
nedůstojná a nevhodná pro císaře. Po aféře
tzv. Pisonova spiknutí v roce 65 n. l., kdy se

skupina několika vlivných Římanů pokusila
o svrnutí císaře a znovunastolení republiky,
propadl Nero chorobnému strachu. Jeho
následné čistky nepřežil dokonce ani jeho
vychovatel, stoický filozof Seneka, který byl
po přiznání své tiché účasti nucen otevřít
si žíly v lázni. Stejně jako Caligula se stal
Nero potenciálně nebezpečným všem ve své
blízkosti a nikdo nedovedl odhadnout, jak
se zachová.

V červenci roku 64 n. l. zasáhl Řím
největší požár v celých jeho dosa-
vadních dějinách. Podle historika
Tacita hořelo město dlouhých
5 dní a než se požár podařilo
uhasit, stačil prakticky zlikvido-
vat čtyři ze čtrnácti městských
okrsků. Dalších sedm pak bylo
vážně poškozeno. Antičtí autoři
Suetonius a Cassius Dio označují
za viníka právě císaře Nerona. Tato
obecně známá verze se však zřejmě neza-
kládá na pravdě. Podle některých zpráv se
naopak Nero zachoval jako pravý panovník
a zřizoval „útluky“ pro bezprizorní nebo orga-
nizoval spěšné záchranné práce.

Císaři zřejmě v očích současníků uškodila
jeho výrazná stavební aktivita po požáru, jejímž
výsledkem byl i jeho ohromný palácový kom-
plex Domus Aurea („Zlatý dům“). Tyto okolnosti
byly interpretovány tak, že Nero potřeboval zís-
kat pozemky bohatých Římanů pro svůj palác
a využil k tomu záměrně založeného požáru.

Zlatý aureus s podobiznou Nerona a jeho matky Agrippiny, zřejmě rok 54 n. l.

Gallia Lugdunensis povstání tamějšího správce
Gaia Vindika proti daňové politice císařského
dvora. Přestože povstání bylo potlačeno a Vin-
dex popraven, císařova moc byla již výrazně
oslabena. Po sérii dalších událostí byl nakonec
v červnu roku 68 n. l. Nero prohlášen senátem
za obecného nepřítele senátu a lidu římského,
což se vlastně rovnalo odsouzení k smrti. Pod-

Nero se vyžíval v orgiích všeho druhu

svých domnělých uměleckých kvalit. Nero je
znám také jako jeden z nejslavnějších antic-
kých matkovrahů – vraždu své matky naplá-
noval v době, kdy vyvrcholil jejich vzájemný
souboj o podíl na vládě. Neronově smyšlené
obžalobě vůči matce a jejímu obvinění ze
spiknutí sice mnozí navenek aplaudovali,
císařovali obliba u římské aristokracie však
začínala ochabovat právě v té době. Paradox-
ně nejvíc mu však uškodila známá událost, na
níž zřejmě neměl žádný faktický podíl.

**Umělcova představa o zacházení s křesťany
v Neronově éře; obraz H. Siemiradzkiho**

Podle Tacita se pak pokusil Nero odvrátit zlobu
římského lidu jiným směrem, a tak obvinil ze
zhářství křesťany, kteří v té době představovali
pouze jednu z mnoha výstředních sekt. Jak již
bylo zmíněno, tato verze není příliš pravdě-
podobná. Pronásledování příslušníků prvotní
křesťanské církve Neronem je faktem, ten však
mohl být způsoben i jinými příčinami a podně-
cován jinými osobami než samotným císařem.

Oblíbenec lidu

Tragický závěr Neronovy vlády se začal odvíjet
koncem roku 67 n. l., kdy vypuklo v provincii

le historických pramenů pak 9. června stejné-
ho roku spáchal císař sebevraždu za asistence
své osobní stráže a tajemníka Epafrodita.

Až po Neronově smrti se ukázalo, že
byl především u nižších vrstev Římanů
velmi oblíben. Zatímco většina senátorů
a bohatých patriciů se radovala, truchlili
zástupy tisíců obyvatel Říma a jeho smrti
upřímně litovaly. Zvláště populární byl císař
ve východních provinciích, kde jeho konec
vyvolal značnou nevoli, i u některých místních
podřízených vládců. Ještě dlouho se v těchto
oblastech tradovala legenda o tom, že Nero
nezemřel a vrátí se brzy na trůn.

Téměř dokonalý začátek své vlády přemě-
nil Nero ve smutný konec, kdy se stal jedním
z nejvíce proklínaných panovníků a kontro-
verzních osob římských dějin. Všechna četná
pozitiva jeho vlády později překryly jeho
stále se množící přehmaty. Jeho početné
zločiny v pozdním období vlády jsou zřejmě
a neomluvitelné; velká část pomluv o něm
šířených však byla především křesťanskou
propagandou, která v tomto císaři hledala
démonickou stvůru ještě mnoho století po
jeho smrti. ■

Mgr. Vladimír Socha
specializuje se na dějiny pravěku a starověku